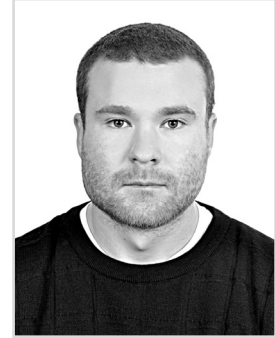

Мудрак Р. П.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу,
Уманський національний університет
садівництва, Україна
mrp1974@ukr.net

УДК 338.439.63(477)

Музыка Б. Б.

аспірант,
Уманський національний університет
садівництва, Україна
muzb@mail.ru

Споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні: сучасний стан і перспективи

Анотація. У статті досліджується сучасний стан споживання населенням України м'яса та м'ясопродуктів. На основі аналізу динаміки обсягів споживання м'яса та м'ясопродуктів на душу населення виявлено тенденцію до їх зростання. Кореляційно-регресійний аналіз дозволив встановити, що найбільший вплив на споживання населенням м'яса та м'ясопродуктів справляють розмір індивідуального доходу та наявність або відсутність дефіциту відповідних товарів, а також те, що в аналізованому періоді (2001–2013 рр.) попит на м'ясо та м'ясопродукти є нееластичним по ціні. Зроблено припущення про ймовірну наявність картельних змов на ринку м'яса та м'ясопродуктів між компаніями-монополістами. У зв'язку з цим вказано на необхідність активізації роботи Антимонопольного комітету України та посилення його повноважень.

Ключові слова: м'ясо та м'ясопродукти; споживання; дефіцит; експорт; імпорт; дохід; індекс цін; еластичність попиту; монополізм.

Ruslan Mudrak

D.Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Marketing,
Uman National University of Horticulture, Ukraine
1 Institutaska Str., Uman, 20305, Cherkasy region, Ukraine

Boris Muzyka

PhD Student (Economics), Uman National University of Horticulture, Ukraine
1 Institutaska Str., Uman, 20305, Cherkasy region, Ukraine

Consumption of meat and meat products in Ukraine: current situation and prospects

Abstract

Introduction. The indices of the essential foodstuff consumption, in particular meat products, have always been one of the key indicators of living standards of the population. Ukrainian economy has hard times, despite this the production of products in meat sector of agrarian economy increases.

Purpose. The objective of the article is to determine the current capacity of the domestic market of meat and meat products, to establish the role of meat sector in the agriculture of Ukraine for the domestic demand satisfying, to analyze the factors influencing the demand for relevant products, etc.

Results. Due to the dynamics of indicators of appropriate food balance, we identified that this production is oriented mainly to the domestic market, which is an important factor of not only social, but also economic stability. Only economics with strong domestic market can be resistant to cyclical volatility of global markets.

The dynamics of consumer prices has been derived in the article based at the structure of the market of meat and meat products, the volume of the corresponding supply and demand, etc. Consumer prices increase is another actual problem that needs constant attention because of its social component.

Operational monitoring of the situation at the national market of meat and meat products indicates the existence of a number of unsolved problems and unanswered questions. First of all, it is about achieving rates of consumption, the economic availability of products, consumer preferences, the role of imports and exports in the internal market, the mechanism of market prices forming.

Conclusions:

1) Since 2001, the consumption of meat and meat products by the population of Ukraine has been growing, but has not reached the level of this indicator in 1990 yet (68 kg per person a year). Since 2004, the amount of the consumption of meat and meat products is over the production capacity. The deficit at the domestic market may be covered only by imports;

2) The main factor of changing the amount of consumption of meat and meat products is the size of the salaries of Ukraine's population adjusted to CPI. In second place, there is the presence and the amount of the deficit of relevant products. Thus, at this stage, the export of meat and meat products is a factor of the deficit emergence. The solution of the problem should be considered in the sphere of the animal agriculture sector intensifying;

3) From 2001 to 2013, there were no price demand elasticity for meat and meat products;

4) The analysis of the national market of meat and meat products allows suggesting that its price is unfair because of the presence of cartel agreement in the market. To prevent price fixing that leads to restrictive practices in the market of meat and meat products, the state needs to speed up the work and to increase the power of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

Keywords: Meat and Meat Products; Consumption; Deficit; Exports; Imports; Income; Price Index; Demand Elasticity; Monopolism

JEL Classification: D12, D42, L40, L66

Мудрак Р. П.

доктор економічних наук, професор,
заведуючий кафедрою маркетингу Уманського національного університету садівництва, Україна

Музыка Б. Б.

аспірант Уманського національного університету садівництва, Україна

Потребление мяса и мясопродуктов в Украине: современное состояние и перспективы

Аннотация. В статье исследуется современное состояние потребления населением Украины мяса и мясопродуктов. Анализ динамики объемов потребления мяса и мясопродуктов на душу населения обнаружил тенденцию к возрастанию. Корреляционно-регрессионный анализ позволил установить, что наибольшее влияние на потребление населением мяса и мясопродуктов оказывает размер индивидуального дохода и присутствие либо отсутствие дефицита соответствующих товаров, а также то, что в анализированном периоде (2001–2013 гг.) спрос на мясо и мясопродукты – неэластичен по цене. Делается предположение о вероятном присутствии картельных сговоров на рынке мяса и мясопродуктов между компаниями-монополистами. В связи с этим указывается на необходимость активизации работы Антимонопольного комитета Украины и усиления его полномочий.

Ключевые слова: мясо и мясопродукты; потребление; дефицит; экспорт; импорт; доход; индекс цен; эластичность спроса; монополизм.

Постановка проблеми. Показники обсягів споживання цінних продуктів харчування, до яких належать м'ясопродукти, були й залишаються одними з ключових індикаторів рівня життя населення країни. Українська економіка переживає важкі часи, попри це виробництво м'ясопродуктовому підкомплексі АПК зростає. Про те, наскільки вітчизняне виробництво зорієнтоване на внутрішній ринок, свідчить динаміка показників відповідного продовольчого балансу. Це важливий чинник не тільки соціальної, але й економічної стабільності, оскільки тільки економіки із потужним внутрішнім ринком є стійкими до циклічної нестабільності глобальних ринків. Похідною від структури ринку м'яса та м'ясопродуктів, обсягів відповідного попиту та пропозиції є динаміка споживчих цін. Зростання споживчих цін – це ще одна актуальна проблема, яка потребує постійної уваги через її соціальний компонент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виходячи з важливості національного ринку м'яса та м'ясопродуктів, його функціонування та розвиток є об'єктом особливої уваги як з боку уряду, так і з боку представників науково-середовища. Зокрема, цій темі присвятили свої праці такі вчені, як П. С. Березівський, В. І. Бойко, Б. В. Губський, М. Я. Дем'яненко, М. В. Зубець, Ю. С. Коваленко, В. Я. Месель-Веселяк, М. П. Поліщук, В. Г. Рижков, П. Т. Саблук, І. В. Свиноус, Л. М. Худолій, Г. В. Червко, О. М. Шпичак, В. В. Юрчишин та ін. Разом з тим, оперативний моніторинг кон'юнктури національного ринку м'яса та м'ясопродуктів вказує на існування цілого ряду невирішених проблем та запитань без відповіді, наприклад: досягнення науково-обґрунтованої норми споживання, економічна доступність продукції, споживчі уподобання, роль імпорту та експорту у формуванні внутрішнього ринку, механізм формування ринкових цін та багато ін.

Мета статті – проаналізувати обсяги споживання м'яса та м'ясопродуктів на душу населення, встановити роль м'ясопродуктового підкомплексу АПК України в задоволенні внутрішнього попиту, проаналізувати фактори впливу на попит.

Основні результати дослідження. Після падіння в кризових 1990-х рр., починаючи з 2001 р., споживання м'яса та м'ясопродуктів українцями постійно зростає. Однак, навіть найбільший досягнутий рівень, що мав місце в 2013 р., – 56,1 кг у середньому на 1 особу за рік, однаково був менший від аналогічного показника 1990 р. (на 17,5%) та від науково обґрунтованої норми споживання (на 32,4%) [1; 2].

Як видно з рис. 1, на ринку м'яса та м'ясо-

продуктів відбувається зростання індексу споживчих цін кожного разу при збільшенні реальних доходів населення України. Ймовірними причинами цього явища можуть бути: 1) дефіцит пропозиції в періоди зростання попиту, спричиненого збільшенням реальних доходів домогосподарств; 2) наявність картельних змов.

Перше припущення в цілому підтверджується – починаючи з 2004 р., в Україні обсяги споживання м'яса та м'ясопродуктів перевищують обсяги виробництва [1; 2]. Дефіцит на внутрішньому ринку вдається ліквідувати лише завдяки імпорту відповідної продукції.

Визначаючи кількісні параметри впливу окремих факторів на обсяги споживання населенням м'яса та м'ясопродуктів (Y), необхідно коректно добирати власне такі фактори.

Одним із базових факторів зміни попиту є рівень доходів. Серед усіх видів доходів в умовах ринкової економіки найважливішим, на нашу думку, є рівень заробітної плати. В якості фактору впливу ми взяли середньорічний рівень номінальної заробітної плати, скоригований на індекс споживчих цін (x_1).

Виходячи з того, що первинним є попит, обсяги виробництва м'яса та м'ясопродуктів не можна включати до переліку факторів впливу, оскільки вони, в даному випадку, є функцією. Однак розмір пропозиції по відношенню до обсягів споживання створює передумови до виникнення надлишку або дефіциту відповідної продукції на ринку. Отже, дефіцит (надлишок) пропозиції через прямий вплив на формування цін буде здійснювати непрямий вплив на споживання (x_2).

Фактором стабільності ринкової пропозиції та, відповідно, ринкових цін є розмір перехідних залишків продукції, тому зміну запасів м'яса та м'ясопродуктів на кінець року включено до переліку факторів впливу (x_3).

Нарешті, четвертим фактором впливу обрано індекс споживчих цін на м'ясо та м'ясопродукти (x_4).

Обробка даних з використанням відповідного програмного забезпечення дозволила нам одержати такі результати:

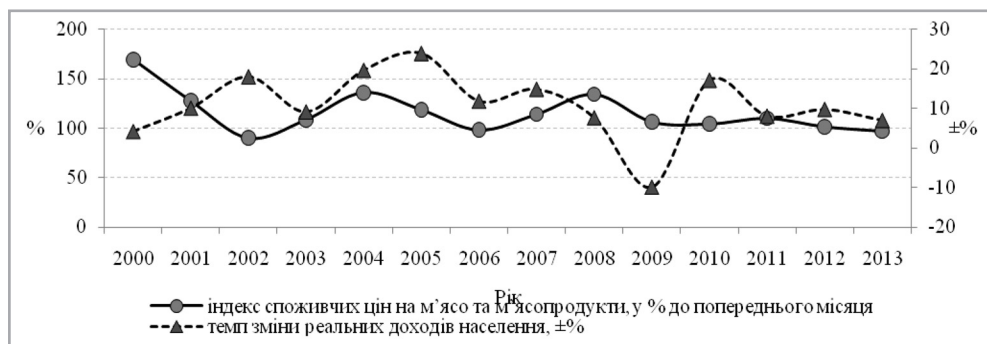

Рис. 1. Темп зміни реальних доходів населення й індекс споживчих цін на м'ясо та м'ясопродукти в Україні, ±%, %

Джерело: Побудовано авторами на основі [3–5]

1) коефіцієнт кореляції – 0,984, отже, тіснота зв'язку висока;

2) коефіцієнт детермінації – 0,967, отже, мінливість функції на 96,7% визначається мінливістю вибраних факторів;

3) критерій Фішера: $F_{\phi} = 66,526$, $F_{\kappa} = 3,633$; $F_{\phi} > F_{\kappa}$, отже, нульова гіпотеза про відсутність зв'язку між показниками відкидається – модель адекватна реальності;

4) критерій Стюдента: $t_{\phi} = 90,229$, $t_{\kappa} = 2,262$; $t_{\phi} > t_{\kappa}$, отже, нульова гіпотеза про незначущість коефіцієнта регресії відкидається – він є статистично значущим;

5) критерій фон Неймана: $Q_{\phi} = 1,386$, $Q_{\kappa} = 1,3$; $Q_{\phi} > Q_{\kappa}$, отже, приймається гіпотеза про відсутність автокореляції;

6) χ^2 -критерій Пірсона: $\chi^2_{\phi} = 12,499$, $\chi^2_{\kappa} = 12,592$; $\chi^2_{\phi} < \chi^2_{\kappa}$, отже, у масиві регресорів мультиколінеарність відсутня;

7) рівняння регресії приймає вигляд:

$$Y = 31,44 + 0,006x_1 - 0,019x_2 + 0,002x_3 + 0,005x_4 + e.$$

Для з'ясування вагової частки впливу кожного із факторів на мінливість результативної ознаки проведено розкладання загальної варіації споживання м'яса та м'ясопродуктів на фактори (табл.).

Як бачимо, головним фактором зміни обсягу споживання м'яса та м'ясопродуктів є розмір номінальної заробітної плати, скоригованої на індекс споживчих цін, – 69,4% впливу. На другому місці – наявність та розмір дефіциту відповідної продукції – 27,5% впливу. Зміна запасів м'яса та м'ясопродуктів на кінець року забезпечує лише 0,25% варіації досліджуваної функції. Ймовірним поясненням цьому є те, що перехідні запаси відповідної продукції в Україні є настільки незначними, що це унеможлиблює їх використання для прогнозу кон'юнктури ринку на наступний рік, в першу чергу – прогнозу споживання. Нарешті, четвертий фактор впливає на варіацію функції лише на 0,43%. Це вказує на те, що попит на м'ясо та м'ясопродукти в Україні є в цілому нееластичним по ціні (рис. 2). Нееластичність попиту на м'ясо та м'ясопродукти свідчить про те, що населення нашої країни ставить до зазначеного виду продовольства як до незамінного в харчуванні. Зростаюча динаміка споживання відповідної продукції забезпе-

нений, лише розвивається... За нашим антимонопольним законодавством допускається монополізація не більше, як 32% ринку... Куряче м'ясо зосереджене в руках... двох компаній – «Миронівського хлібопродукту» (ТМ «Наша ряба») і «Агромарс» (ТМ «Гаврилівські курчата»)» [7]. Така структура ринку продукції птахівництва України підтверджується й іншими джерелами, в тому числі іноземними [8; 6]. Для порівняння: в США внутрішня пропозиція м'яса птахів представлена 19 компаніями, при цьому ринкові частки двох найбільших – Pilgrim's Pride і Tyson Foods не перевищують 20% на кожну [9; 5].

Керівник польської групи виробників курятини «Koprol» Казімеж Пазган заявив, що філе української курятини без митного збору коштує на польському ринку близько 6 злотих за 1 кг. Отже, зі слів польського бізнесмена, митна вартість українського курячого філе – 27,06 грн. за 1 кг (за офіційним курсом НБУ [10]). Зрозуміло, що собівартість даної продукції – ще нижча, інакше б українська сторона отримала звинувачення в демпінгу. На внутрішньому ринку станом на кінець листопада 2014 р. куряче філе коштувало біля 58 грн. за 1 кг [11]. Таким чином, ціна для внутрішнього ринку більш, ніж удвічі, перевищує ціну експорту. Навіть якщо звернутися до офіційної статистики, то результат порівнянь буде близький до попереднього прикладу. Так, за січень-вересень 2014 р. було експортовано 517,8 тонн свіжих й охолоджених тушок курей (за кодом УКТЗЕД 207110000) за середньою ціною 21,37 грн. за 1 кг (за офіційним курсом НБУ [10]). На внутрішньому ринку роздрібна ціна даної продукції коливається біля позначки 35 грн. за 1 кг [11], тобто була вища на 64%.

Торгівельні підприємства виправдовують зростання роздрібних цін в 2014 р. тим, що компанії-виробники підвищили оптові ціни через збільшення витрат виробництва. Однак у прес-релізі фінансового звіту компанії «Миронівський хлібопродукт» за I півріччя 2014 р. вказується, що собівартість курятини порівняно із аналогічним періодом попереднього року знизилася по причині зафіксованої ціни на кукурудзу [12; 3]. Це підтверджується й даними офіційної статистики – середня ціна вітчизняних виробників м'яса свійської птиці за період січень-листопад 2014 р. зросла лише на 5,01 грн. за 1 кг [13], тоді як роздрібні ціни на неї за аналогічний період зросли на 9,56 грн. за 1 кг [14].

Антиконкурентні змови належать до числа тих, що становлять загрозу для національної безпеки. Про те, що це не перебільшення, свідчить економічний та правовий досвід розвинених країн світу. В якості прикладу серйозності вказаної проблеми та рішучості державної адміністрації щодо її вирішення можна навести епізод із Archer Daniels Midland. Це компанія США, яка в 90-их рр. XX ст. у змові з ря-

Фактор	Парний коефіцієнт кореляції, r_{yx_i}	β -коефіцієнт, β_{x_i}	Процент, % ($r_{yx_i} \cdot \beta_{x_i} \cdot 100\%$)
X ₁	0,930758589	0,745851061	69,42
X ₂	-0,754159623	-0,364517274	27,49
X ₃	0,297012108	0,008436614	0,25
X ₄	-0,386022111	0,011222403	-0,43

Джерело: Розраховано авторами

чувалася за рахунок найбільш децильних груп [6].

За ситуації, коли попит на м'ясо є нееластичним по ціні, а його зростання забезпечується за рахунок споживачів із низькими доходами, надзвичайно гостро постає проблема встановлення справедливих (конкурентних) цін на зазначену продукцію.

Провідний економіст Проекту маркетингового дослідження продовольчих ринків Рибальченко О. вважає, що до найбільш монополізованих продовольчих ринків України належить ринок охолодженого м'яса: «...Він фактично зовсім закритий, хоча й не запов-

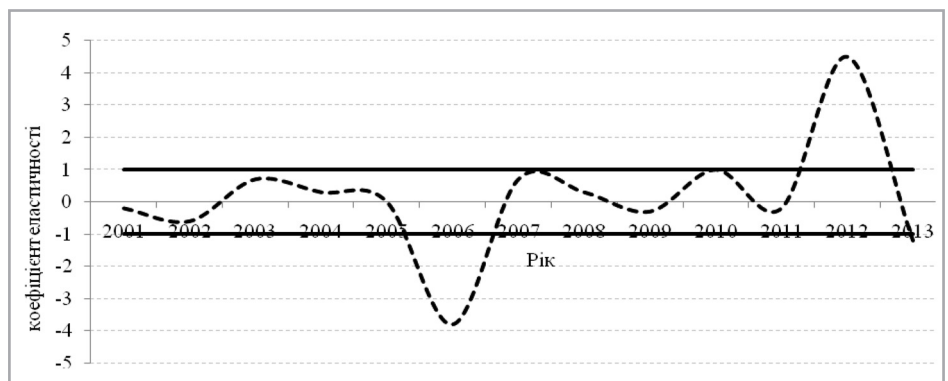

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта еластичності попиту населення України на м'ясо та м'ясопродукти по ціні в 2001–2013 рр.

Джерело: Побудовано авторами на основі [1–3]

дом азійських фірм зробила спробу монополізувати американський ринок кормів і харчових добавок. В результаті фірма була оштрафована на 100 млн. дол. США, а група її посадових осіб понесла кримінальну відповідальність [15]. Таких прикладів є чимало. І вони підтверджують гостру необхідність активізації роботи й посилення повноважень Антимонопольного комітету України.

Висновки:

1) Починаючи з 2001 р., споживання м'яса та м'ясопродуктів населенням України постійно зростає, проте рівня даного показника для 1990 р. (68 кг в середньому на душу населення) досі не досягнуто. Починаючи з 2004 р., обсяги споживання м'яса та м'ясопродуктів перевищують обсяги виробництва. Дефіцит на внутрішньому ринку вдається ліквідувати лише завдяки імпорту.

2) Головним фактором зміни обсягу споживання м'яса та м'ясопродуктів населенням України є розмір номінальної заробітної плати, скоригованої на індекс споживчих цін. На другому місці – наявність та розмір дефіциту відповідної продукції. Отже, експорт продукції м'ясопродуктового підкомплексу АПК України на даному етапі є чинником виникнення дефіциту. Вирішення проблеми слід розглядати в руслі інтенсифікації тваринницької галузі сільського господарства.

3) В період з 2001 по 2013 роки попит на м'ясо та м'ясопродукти по ціні був у цілому нееластичний.

4) Аналіз національного ринку м'яса та м'ясопродуктів дає підстави припустити, що ціни на ньому – несправедливі внаслідок ймовірної наявності картельних змов між основними гравцями. Для недопущення антиконкурентних змов на ринку м'яса та м'ясопродуктів необхідно активізувати роботу та посилити повноваження Антимонопольного комітету України.

Література

1. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2008» / Державний комітет статистики України ; за ред. Ю. М. Остапчука. – Київ, 2009. – 55 с.
2. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2013» / Державна служба статистики України ; за ред. Н. С. Власенко. – Київ, 2014. – 54 с.
3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Ціни і тарифи. Індекси споживчих цін на товари та послуги (до попереднього місяця) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ct/is_c/isc_u/isc2014_m_u_.html
4. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Державний комітет статистики України ; за ред. О. Г. Осаулєнка. – Київ : «Консультант», 2007. – 552 с.
5. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Доходи населення. Доходи та витрати населення (2002–2012 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn_%20_u/dvn_u.htm
6. Державна служба статистики України. Публікації. Обстеження домогосподарств. Статистичний збірник «Витрати і ресурси домогосподарств України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/08/zb_vrd_2013.zip ; http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_vrd_zb.htm
7. Романів Є. В Україні ціни на продовольство диктують 5–10 найбільших компаній / Є. В. Романів [Електронний ресурс] // Експрес. – 2011. – № 8 (5570). – Режим доступу : <http://www.volfoto.inf.ua/pages/istomist/statti/2011rik/dm110127/t110203/kazhete/kazhete.htm>
8. Ukraine : Poultry and Products Annual Report / Jorge Sanchez, Alexander Tarashevych [Electronic resource]. // USDA Foreign Agricultural Service. GAIN Report Number: UP1426, 9/2/2014. – 12 p. – Accessed at : <http://www.thefarmsite.com/reports/contents/UkrainePoultry8Sept2014.pdf>
9. Feasibility Research Report for Insuring Commercial Poultry Production. Deliverable 2. Final Feasibility Report [Electronic resource]. – W & A Crop Insurance Division. – Contract Number : N10PC18148. – September 3, 2010. – 110 p. – Accessed at : <http://www.rma.usda.gov/pubs/2011/poultryfeasibility.pdf>

10. Національний банк України. Офіційне Інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?formType=searchFormDate&time_step=daily&date=19.11.2014&execute=Виконати
11. ШУВАР. Інтернет-ринок. М'ясо птиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vip.shuvar.com/produkty/myaso-ptytsi>
12. ПРЕСС-РЕЛИЗ : финансовые результаты за 2-й квартал и 1-е полугодие 2014 года, которые закончились 30 июня 2014 года [Электронный ресурс] / Миронівський Хлібопродукт. – 28 серпня, 2014 р., Київ, Україна. – 5 с. – Режим доступу : <http://www.mhp.com.ua/library/file/q2-and-h1-2014-ru-final.pdf>
13. Державна служба статистики. Статистична інформація. Ціни і тарифи. Середні ціни виробників за основними видами харчових продуктів, напоїв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ct/scv/scv_14u.html
14. Роздрібні ціни на курятину в Україні за 9 місяців зросли на третину [Електронний ресурс] / FINANCE.UA. – 11.11.2014, 21:15. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/338272>
15. Hunter-Gault, Charlayne (October 15, 1996). «ADM: Who's Next?». MacNeil/Lehrer Newshour (PBS) [Electronic resource]. – Accessed at : http://www.pbs.org/newshour/bb/business/october_96/adm_10-15.html.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2015

References

1. Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine in 2008 (2009). *Statistical Yearbook 2008*. Kyiv: State Statistics Committee of Ukraine (in Ukr.).
2. Balances and consumption of basic foodstuffs by the population of Ukraine in 2013 (2014). *Statistical Yearbook 2013*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine (in Ukr.).
3. The State Statistics Service of Ukraine (2014). *Consumer price indices for goods and services (the previous month)*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ct/is_c/isc_u/isc2014_m_u_.html (in Ukr.)
4. The State Statistics Committee of Ukraine (2007). *Statistical Yearbook 2006*. Kyiv: «Konsultant» (in Ukr.).
5. The State Statistics Service of Ukraine (2013). *Household income and expenditure in 2002-2012*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn_%20_u/dvn_u.htm (in Ukr.)
6. The State Statistics Service of Ukraine (2013). *Costs and resources of Ukraine's households*. Retrieved from [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_vrd_zb.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/08/zb_vrd_2013.zip) (in Ukr.)
7. Romaniv, Ye. (2011). In Ukraine, food prices dictate 5–10 largest companies. [online]. *Ekspres*. [viewed 19/11/2014]. Retrieved from <http://www.volfoto.inf.ua/pages/istomist/statti/2011rik/dm110127/t110203/kazhete/kazhete.htm> (in Ukr.)
8. Sanchez, J, & Tarashevych, A. (2014). Ukraine: Poultry and Products Annual Report. In: *USDA Foreign Agricultural Service*. GAIN Report Number: UP1426. [online]. [viewed 19/11/2014]. Retrieved from <http://www.thefarmsite.com/reports/contents/UkrainePoultry8Sept2014.pdf>
9. Fekete, K. (2010). Feasibility Research Report for Insuring Commercial Poultry Production. Deliverable 2. Final Feasibility Report. In: *W & A Crop Insurance Division*. Contract Number: N10PC18148. [online]. [viewed 21/11/2014]. Retrieved from <http://www.rma.usda.gov/pubs/2011/poultryfeasibility.pdf>
10. The National Bank of Ukraine (2014). *Exchange Rates*. Retrieved from http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?formType=searchFormDate&time_step=daily&date=19.11.2014&execute=Виконати (in Ukr.)
11. SHUVAR. *Internet market. Poultry*. [online]. [viewed 21/11/2014]. Retrieved from <http://vip.shuvar.com/produkty/myaso-ptytsi> (in Ukr.)
12. Myronivskiyi Khliboprodukt (2014). *PRESS RELEASE: financial results for the 2nd quarter and 1st half of 2014*. [online]. [viewed 19/11/2014]. Retrieved from <http://www.mhp.com.ua/library/file/q2-and-h1-2014-ru-final.pdf> (in Ukr.)
13. The State Statistics Service of Ukraine (2014). *Average producer prices for the main types of food products and beverages*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/ct/scv/scv_14u.html (in Ukr.).
14. FINANCE.UA. *Retail prices of poultry in Ukraine for 9 months increased by one third*. [online]. [viewed 11/11/2014]. Retrieved from <http://news.finance.ua/ua/news/-/338272> (in Ukr.)
15. Hunter-Gault, Ch. (1996). ADM: Who's Next? *MacNeil/Lehrer Newshour (PBS)*. Retrieved from http://www.pbs.org/newshour/bb/business/october_96/adm_10-15.html

Received 25.03.2015